

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

УДК 37.035.6:371(477.87) «19»

Зоряна ВАКОЛЯ,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ У КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ НОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАКАРПАТТІ НА ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У науковій статті досліджуються особливості формування громадянської компетентності в умовах становлення школи на Закарпатті у перші роки входження краю до складу Чехословаччини. Проаналізовано суспільно-політичні умови того часу. Обґрунтовано погляди провідних педагогів краю на виховання молодого покоління.

Ключові слова: Закарпаття, Чехословаччина, громадянська компетентність, громадянин, гуманізм, виховання, нова школа, педагог, патріотизм.

В статье исследуются особенности формирования гражданской компетентности в условиях становления школы на Закарпатье в первые годы вхождения края в состав Чехословакии. Обобщенно охарактеризованы общественно-политические условия того времени. Обоснованы взгляды ведущих педагогов края на воспитание молодого поколения.

Ключевые слова: Закарпатье, Чехословакия, гражданская компетентность, гражданин, гуманизм, воспитание, новая школа, педагог, патриотизм.

The peculiarities of the civil competence formation under the school development in Transcarpathia during the period, when the region was a part of Czechoslovakia, have been studied in the research. The socio-political conditions of the time have been generalized and described. Opinions of the region's leading teachers on education of younger generation have been analyzed.

Key words: Transcarpathia, Czechoslovakia, civil competence, citizen, humanism, education, new school, teacher, patriotism

Постановка проблеми. Актуальність дослідження пов'язана із завданнями, що постали перед сучасною школою в контексті виховання свідомого громадянина в умовах трансформаційних процесів, які від-

бувають в українському суспільстві. З метою формування громадянської компетентності, високих моральних якостей учителів та учнів, упровадження української мови як державної в усіх сферах життя суспільства відповідно до вимог Закону України «Про освіту» важливим для сьогодення є аналіз наукової спадщини вітчизняних педагогів, зокрема культурно-освітніх діячів Закарпаття, де у 20-х роках ХХ ст. відбувався процес не лише суспільно-політичних зрушень, спричинених змінами у державному підпорядкуванні, а й відродження історичних та культурних традицій краю. У навчально-виховний процес упроваджувалася система громадянських цінностей, формувалися демократичні основи української національної школи всупереч регіональним особливостям (відсутність літературної мови у навчальному процесі, нестача кваліфікованих учителів, шкільних приміщень, полікультурність краю).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Концептуальні засади формування громадянськості як провідної риси особистості, гуманістичну спрямованість виховання в історико-педагогічному ракурсі досліджують І. Бех, І. Іванюк, П. Кононенко, В. Кремень, О. Овчарук, С. Рябова, Г. Тараненко, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін.

Питання становлення та розвитку освіти на Закарпатті у різні часи були предметом наукових розвідок А. Бондара, М. Вегеша, В. Гомонная, Д. Данилюка, А. Ігната, М. Кляп, М. Кухти, І. Ліхтея, М. Макари, О. Машталера, О. Мишанича, О. Мудри, І. Небесника, В. Росула, М. Талапканича, В. Турияніці, П. Федаки, С. Федаки, П. Ференца, В. Химинця, О. Хичія та інших науковців. Окремо варто відзначити праці О. Бенци, Г. Розлуцької, Л. Ходанич, Я. Яців, пов'язані із формуванням громадянської компетентності на Закарпатті.

Мета статті – проаналізувати деякі положення наукових праць відомих педагогів Закарпаття початку 20-х років ХХ століття з метою формування громадянської компетентності педагогів та учнів, а також їх актуальність у сучасній українській школі.

Виклад основного матеріалу. У період трансформаційних процесів розвитку українського суспільства формування громадянської компетентності вчителів та учнів набуває важливого значення в контексті реалізації національної освітньої політики. Забезпечення цілісності й наступності системи освіти, виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, формування громадянської культури та культури демократії є сьогодні основними засадами державної політики у сфері освіти [13, с. 1].

Динамічні перетворення в політичному, економічному та соціально-культурному житті вимагають від сучасної молоді бути патріотами та цінувати досягнення національної культури рівною мірою з надбаннями світової скарбниці.

На сучасному етапі головною вимогою суспільства до сфери освіти є всебічний розвиток особистості як найвищої цінності, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь збагачення інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу народу задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Розглядаючи компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність, у процесі навчання та виховання», значна роль відводиться формуванню культурної, громадянської та соціальної компетентностей, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя з усвідомленням рівних прав і можливостей [13, с. 1].

Сьогодні «перед незалежною Україною постала історична вага проблема – творчо відродити українське національне виховання й, водночас, підняти його на сучасний рівень наукового і культурного розвитку», тому «закономірним є те, що в наш час значно зріс інтерес педагогів до виховного потенціалу попередніх століть, їх виховних традицій» [26, с. 8]. Тому в контексті розбудови нової української школи надзвичайно актуальними стають питання громадянського виховання підрастаючого покоління в баченні педагогів Закарпаття початку 20-х років ХХ століття, періоду входження краю до складу Чехословацької Республіки – Ф. Агія, В. Бірчака, Й. Бокшая, А. Волошина, К. Коханого, М. Крайника, І. Крайника, О. Маркуша, І. Панькевича, В. Пачовського, Марійки Підгірянки, П. Федора, С. Черкасенка та ін.

Відповідно до Сен-Жерменської мирної угоди у вересні 1919 року територія Закарпаття увійшла до складу Чехословаччини під назвою Подкарпатська Русь. Це дало можливість якісно новому демократичному розвитку освіти і культури всіх національностей, які проживали на території краю. Разом із тим, питання, які довелося вирішувати чехословацькому уряду та місцевій владі на ниві освіти,

були пов'язані із нестачею вчителів, шкільних приміщень, підручників, відсутністю літературної мови, яку можна було б використовувати у навчальному процесі [15]. Окрім того, понад 70% населення краю не вміли читати і писати. Тому Міністерство шкільництва і народної освіти Чехословацької Республіки та Крайовий шкільний реферат в Ужгороді на початку 20-х років почали докорінно реформувати систему освіти в краї, впроваджуючи основні досягнення європейської педагогіки, гуманістичних цінностей у навчально-виховний процес освітніх закладів краю.

У таких умовах місцевим органам управління, інтелекції, яка складалася переважно з учителів, доводилося вирішувати не лише питання, які торкалися модернізації системи освіти, науково-методичного наповнення змісту навчально-виховного процесу, а й виховувати громадянина, патріота свого краю, держави.

У перші роки становлення Чехословацької Республіки перед освітою були покладені завдання в контексті виховання громадянина, відданого державі та суспільству. Для забезпечення визначеної мети уряд видавав численні розпорядження, які спрямовували учительство краю через навчання виховувати в учнів моральні принципи, засновані на загальнолюдських чеснотах: доброти, толерантності, солідарності, патріотизму тощо [25].

Варто наголосити, що в цей час неабияку роль у розвитку, поширенні провідних педагогічних ідей, формуванні національної свідомості, виховних цінностей, виробленні культурно-освітнього стереотипу, впровадженні демократичності й гуманізації освітньо-виховного процесу, утвердженні рідної мови на Закарпатті починає відігравати педагогічна преса, засновниками якої були як державні органи, так і громадські організації. Серед редакторів освітніх видань варто виокремити таких досвідчених учителів, науковців, як В. Анталовський («Народная школа»), С. Бочек («Учитель»), І. Васко («Наша школа»), М. Василенко («Народная школа»), А. Волошин («Учительський голос»), А. Ворон («Учительський голос»), К. Коханий («Зоря»), А. Кутлан («Народная школа»), О. Маркуш («Учительський голос»), І. Панькевич («Учитель», «Подкарпатська Русь»), Й. Пешина («Учитель»), О. Полянський («Учительський голос»), Ю. Ревай («Учитель»), В. Свереняк («Учительський голос»), П. Федор («Народная школа»), С. Фенцик («Карпатский свет»), А. Штефан («Подкарпатська Русь», «Учительський голос»), В. Шпенник («Народная школа»), П. Яцко («Подкарпатська Русь») та ін. [6, с. 39].

Про роль, яку надавали педагоги краю створенню та змістовому наповненню нової школи, можемо зробити висновок зі змісту науково-методичних публікацій, зокрема журналу «Учитель», який видавав Шкільний відділ цивільної управи Підкарпатської Русі, за 1920 та 1921 роки: А. Аліськевич – «Значіння матерньої мови для школи» [1], «Типы школь. Якоѣ школы намѣ треба?» [2]; С. Бочек – «Еще про ходження до школи» [3]; М. Гулянич – «Нѣсколько словѣ о наших школах» [12]; И. Кузма – «Про ходження до школи» [16], «Научнѣ ваканцінѣ курсы для учителѣвъ» [17], «Организація учительства Подкарпатскоѣ Руси» [19]; І. Панькевич – «Деякѣ уваги зѣ приводу ваканцінѣх научнѣх курсѣвъ для учителѣвъ народнѣх школь» [20], «Задачи учительства и школы на Подкарпатскоѣ Руси. Кѣлька слѣвъ сѣ приводу учительского конгреса» [21], «Службовый обѣтъ учительства» [27].

У досліджуваний період значний вплив на впровадження демократичних цінностей у навчальному середовищі мало Педагогічне товариство Підкарпатської Русі та журнал «Подкарпатська Русь», який із 1925 року став друкованим органом організації. На його сторінках публікувалися науково-методичні матеріали, розроблялися напрямки, присвячені «вопросами зреформування школи, и в той роботѣ будемся руководити интересами народа и поглядами модерної педагогики» [10, с. 2]. Серед публікацій вказаного видання можемо відзначити розробки таких педагогів, як С. Бочек «О станѣ горожанских школ на Подк. Руси школы» [4], А. Волошин «Наша задача» [10], М. Качанюк «Школа та матеріалістичний світогляд» [14], «Студийна дорога учителѣв горожанских школ до Чехіѣ» [29], «О реформѣ образования учительства» [18], «Реформа средних школ» [24].

Один із провідників українського національного відродження і державотворення, видатний культурно-освітній діяч краю, педагог, директор Учительської семінарії Августин Волошин у вступній статті «Наша задача» до журналу «Подкарпатська Русь» зазначав: «...Пед. т-во, не політизуєме, поговориме о наших культурних потребах ... просто стоиме ми на основі повної свободи науковання, як головного принципу демократичного устроювання суспільства» [10].

Основне ж завдання школи автор вбачав у служінні інтересам народу, потребам гармонійного розвитку дитини, вихованні гідного громадянина. Із цього приводу зауважував, що для того, щоб майбутнє показало ознаки воскресіння народу в усіх напрямках суспільного життя, треба піднести справу виховання та реформувати школу. Потрібно впровадити в школі всі переваги модерної педагогії «котра от несвѣдомоѣ, примусовоѣ работы школы веде к символной, обдуманной, свѣдомой работѣ», пізнати потреби народу, історію та культуру рідного краю, і, перш за все, виявити задатки, здібності дитини, її природні схильності, щоб пристосувати роботу школи на задоволення інтересів і запитів дітей [10].

У цьому ж періодичному виданні була подана стаття відомого педагога М. Качанюка «Школа та матеріалістичний світогляд», в якій він підтримує необхідність організації навчально-виховного процесу в школах на демократичних цінностях: «Безперечно, школа є чисто соціальна інституція і тесно злучена з тым народом, з тою соціальною верствою, для котрой служить. Ровночасно із соціальними змінами мусить і змінитися школа. Коли сучасна епоха йде за гаслом демократизму, то и школа не только що мусить бути заложена на демократичних основах, но и в том напрямі виховувати нове покоління. Вихованя є таким самым соціальним проблемом, як політика, релігія и т.д., але треба и умити его розв'язати» [14].

Такої ж позиції дотримувався і відомий педагог, директор Ужгородської гімназії Андрій Алискевич, який у праці «Якої школи нам треба?» говорив, що нова школа найперше буде національно-державною, тобто виховуватиме добрих чесних патріотів, які любитимуть всім серцем свій народ, свою землю не лише словом, але й справами, розуміти «душу народу», його стремління. Навчальний заклад має бути доступним для всіх соціальних груп, із рівними умовами для вихованців, що забезпечить реалізацію їхніх здібностей, таланту, всебічного розвитку, сприятиме самопізнанню й самореалізації кожного молодого

громадянина. Школа так повинна організувати навчальний та виховний процес, щоб підготувати «самостійних, енергійних, здорових, до практичного життя придатних, чесних, благородних, національно свідомих, ідейних громадян Підкарпатської Русі» [2, с. 1-4].

Отже, ідеї гуманізму, в основі яких лежить дитиноцентризм з акцентом на особистісно орієнтований підхід до виховної роботи, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей, закладалися в основу нової школи на Підкарпатській Русі, школи, яка мала, крім іншого, бути в авангарді суспільних змін, готовою працювати на забезпечення інтересів та вимог суспільства.

Актуальними в контексті сьогодення є твердження педагога, громадського та культурно-освітнього діяча тих часів І. Панькевича, який зазначав, що учителі «мусять бути сильнѣ въ будовѣ своѣѣ власноѣ школы съ котороѣ маѣ выйти новый народъ, нова любляча своѣѣ народъ интеллигенція: священство, урядники, лыкарѣ». Найважливішою ж основою народної школи, на думку педагога, повинна бути рідна мова, бо лише рідною мовою можна нести просвітницькі ідеї та охороняти народ від денационалізації. У свою чергу, «школа є найважливішою інституцією народу, тому народ повинен з великою увагою слідкувати за справами школи» [21].

Тому можемо погодитися із дослідницею цього періоду О. Бенцою, що «провідні педагоги краю А. Алискевич, В. Бірчак, А. Волошин, О. Маркуш, І. Крайник, М. Крайник, К. Коханий, І. Панькевич, В. Пачовський та інші спрямували свої зусилля на розробку концептуальних основ національного виховання, розвиток теоретичних і практичних засад громадянського виховання підростаючого покоління та дорослої частини населення Підкарпатської Русі. Оскільки громадянські цінності, об'єднані поняттям «демократія», були спільними для більшості європейських народів, то це дозволяє стверджувати: виховуючи громадян Чехословацької Республіки, українська прогресивна інтелігенція мала на меті виховати майбутнього громадянина Української незалежної держави» [5, с. 49].

Значну роль у формуванні нової школи почали відігравати форуми вчителів, які із 1920 року систематично скликалися громадськими товариствами та органами управління освітою для обговорення питань про стан і подальший розвиток народної освіти й педагогічної науки. Уже перший педагогічний з'їзд Підкарпатської Русі, який проходив в Ужгороді 16-17 квітня 1920 року за участі референта освіти П. Пешака та відомих освітян краю, чітко окреслив проблеми галузі та можливі шляхи реформування складових системи освіти. Цьому були присвячені виголошені на форумі доповіді та прийняті резолюції: «Про выкладову мову на наших школахъ» (М. Полянський), «Про типы школы, або якоѣ школы намъ треба» (А. Алискевич), «Удержавлення школъ» (І. Мигалко), «Потреба нових школьных учебниковъ» (М. Гайний), «Про захорони на Подкарпатскоѣ Руси» (пані Макаріусова), «Про підготовку вчителѣв» (А. Волошин) [22, с. 3-15].

Ще більш значимими у формуванні теоретичних та практичних принципів системи демократичної освіти, вироблення консолідованої позиції педагогів на проблемні питання функціонування освітньої галузі на території Підкарпатської Русі у зазначений період відігравали учительські з'їзди Педагогічного товариства Підкарпатської Русі.

У той період організації вдалося об'єднати у своїх лавах значну частину педагогів та керівників освітніх установ краю, серед яких – «професор торговельної школи в Севлюші Ф. Агій, директор державної гімназії в Ужгороді А. Алиськевич, директор народної школи в Дубриничах А. Банов, професори гімназії в Ужгороді Др. В. Бірчак та о. Е. Бокшай, інспектор горожанських шкіл С. Бочек, директор учительської семінарії в Ужгороді о. А. Волошин, учитель горожанської торговельної школи в Мукачеві А. Ворон, директор народної школи в Берегові І. Гриць, директор гімназії в Берегові М. Григаший, шкільний інспектор у Хусті М. Гуля-нич, директор народної школи в Порошківі А. Добровський, професор торговельної академії в Ужгороді А. Іванчов, професор торговельної школи в Мукачеві Др. М. Качанюк, греко-католицький парох у Гуньковицях о. І. Кондратович, директор школи в Ракові І. Крайник, греко-католицький парох у Верещках о. В. Ларь, шкільний інспектор у Тячеві А. Маркуш, професор гімназії в Ужгороді д-р І. Панькевич, директор горожанської школи в Порошківі Е. Паржизек, директор школи в Хусті А. Полянський, шкільний інспектор в Ужгороді Ю. Ревай, професор учительської семінарії в Мукачеві М. Торбич, директор торговельної академії в Ужгороді А. Штефан, директор школи в Перечині П. Яцко» [30, с. 1; 31, с. 92].

Так, виступаючи на другому форумі організації, А. Волошин проголосив пріоритетним напрямом роботи товариства «служити інтересам виховання нашої карпатурської дитини... не виховуємо вже лиш односторонньо для духа свободи, не говоримо о соціалістичнім вихованню, но о соціалнім, о державногорожанськім, о вихованню признання прав других, а разом і повинностей наших, о вихованню спосібности до праці для родини, для народу і для людства. І сесю свою принципіальну повинність ісповняє наша модерна школа новими совершеннішими засобами». Тому педагогам потрібно докласти зусиль для побудови «руської школи», «школи модерної» як цілісної системи, «витвір соціалний, котрий і має працювати в душі громадянства для громадянства» [7].

Необхідно зазначити, що педагоги краю бачили процеси виховання підростаючого покоління у нерозривному зв'язку із життєдіяльністю суспільства, історією народу, його мовою, культурою, традиціями, наповненими національним змістом. «Наше П. т-во оснвалося для того, щоби поширювало знане виховання і знане рідного краю, зв'язувало родину із школою, підпорувало школу, витворювало учебники і книги лектури, указувало на потребу оснвання нових школ. Днешня епоха і від школи вимагає більше і інтенсивнішої роботи. Круг виховання не скриває лиш за мурами школи, але має поширитися працюю дальших чинників, помічників учителя» [8, с. 43].

Провідні педагоги краю усвідомлювали, що для реалізації ідей нової школи основні зусилля необхідно спрямувати на якісно нову підготовку освітян, забезпечити зростання авторитету вчителя в суспільстві, підвищувати кваліфікацію педагогічних кадрів на основі якісного оновлення методології, змісту і новітніх технологій. «Если также хочеме поднять уровень народної школи, тогда первый раз маеме поднести общественный стан и образованность учителя, т. е. придати большой уваги, большой чести учительскому занятию, платно приспособити к сему культурно-просвітному званию учителя. Все то тісно связано з образованностью учителя» [11, с. 34].

Шкільний відділ для вчителів організував відповідні стажування з навчальної та виховної роботи, залучаючи знаних у краї педагогів. Примірний план такого заходу показує, наскільки важливим було формування саме громадянської компетентності в контексті вимог часу: Б. Борецький «Громадянське виховання в народних школах», В. Фотул «Завдання розуму та мови», П. Петрецький «Наука про рідний край», Ю. Гуснай «Чинна школа», А. Камінський «Вивчення фізичного виховання у школах», «Вивчення народної пісні на три голоси», І. Гриць «Ознайомлення з письмовим діленням». Показові батьківські збори провів В. Юричков. Цікавим є той факт, що готувалися не лише доповідачі, а й опоненти, що давало можливість повніше проаналізувати проблемні питання [23].

Висновки. Можемо констатувати, що культурно-освітні діячі Закарпаття початку 20-х років ХХ століття, розбудовуючи демократичні основи нової школи, виховуючи молодь на ідеалах народної культури, історії, насамперед вибудовували ціннісні орієнтири української нації і, за твердженням одного з героїв Карпатської України П. Стерчо, «якби не так поставлене шкільництво, Закарпаття не могло б дійти до своїх Славних Березневих днів 1939 р. Закарпаття не могло б було дати з себе невмирущих борців за волю України» [28, с. 29].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиськевич А. Значѣня матерньоѣ мовы для школы / А. Алиськевич // Учитель. – 1920. – Рѣчник І. – Число 3. – 10 марта (сухий). – С. 1–6.
2. Алиськевич А. Типы школ. Якоѣ школы намъ треба? / А. Алиськевич // Учитель. – 1920. – Рѣчник І. – Число 7. – С. 1–4; Рѣчник І. – Число 8. – С. 2–6; Рѣчник І. – Число 9. – С. 3–6; Рѣчник І. – Число 10. – С. 7–8.
3. Бочекъ С. Еще про ходженя до школы / С. Бочекъ // Учитель. – 1921. – Рѣчник ІІ. – Число 1. – С. 7–13.
4. Бочекъ С. О станѣ горожанских школ на Пѣдк. Руси школы / С. Бочекъ // Подкарпатска Русь. – 1925. – Рѣчник ІІІ. – Число 2. – С. 28–31.
5. Бенца О. І. Громадянське виховання учнівської молоді в спадщині діячів освіти Закарпаття (1919–1939 рр.) : [монографія] / О. І. Бенца. – Дрогобич : Коло, 2004. – 232 с.
6. Ваколя З. М. Питання морального виховання дітей та молоді на сторінках педагогічної преси Закарпаття (1919–1939 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / З. М. Ваколя ; Ужгородський нац. у-т. – Ужгород, 2016. – 214 с.
7. Волошин А. Бесіда голови Педагогічного Товариства на ІІ загальному з'їзді / А. Волошин // Педагогічні твори. – Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – С. 34–37.
8. Волошин А. Бесіда на ІІІ загальному з'їзді Педагогічного Товариства Підкарпатської Русі / А. Волошин // Педагогічні твори. – Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – С. 42–44.
9. Волошинъ А. Братя и сестры! Учителѣ и учительницѣ / А. Волошин // Учитель. – 1920. – Рѣчник І. – Число 1, 2. – 10 февраля (лютого). – С. 3–4.
10. Волошин А. Наша задача / А. Волошин // Подкарпатска Русь. – 1925. – Рѣчник ІІ. – Ч. 1. – С. 1–2.
11. Волошин А. Педагогічна Академія / А. Волошин // Педагогічні твори. – Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – С. 32–34.

12. Гуляничъ М. Нѣскольکو словъ о нашихъ школахъ / М. Гуляничъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 10. – С. 3–5.

13. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – С. 1–5.

14. Качанок М. Школа та матеріалістичний світгляд / М. Качанок // Подкарпатська Русь. – 1925. – № 7. – 15 сентября. – С. 115–117.

15. Клима В. Школьное дѣло и просвѣніе на Подкарпатской Руси [Текст] / В. Клима. – Ужгород, 1936. – С. 102–105.

16. Кузма И. Про хожденя до школы / И. Кузма // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 10. – С. 1–3.

17. Научнѣ вакаційнѣ курсы для учителѣвъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 4. – С. 7.

18. О реформѣ образования учительства // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 2. – С. 17–20.

19. Організація учительства Подкарпатскоѣ Руси // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 8. – С. 14–15.

20. Панькевичъ И. Деякъ уваги зъ приводу вакаційныхъ научныхъ курсѣвъ для учителѣвъ народныхъ школъ / И. Панькевичъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 8. – С. 6–8.

21. Панькевичъ И. Задачи учительства и школы на Подкарпатскоѣ Руси. Кѣлька слѣвъ съ приводу учительского конгресса / И. Панькевичъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 4. – 10 апрѣля (цвѣтня). – С. 5–7.

22. Панькевичъ И. Першій учительській конгресъ на Подкарпатскоѣ Руси / И. Панькевичъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 5, 6. – 10 мая (травня). – С. 1–17.

23. Ревай Ю. Педагогичні кружки / Ю. Ревай // Учитель. – 1928. – Рѣчник IX. – Число 2–3. – С. 69–93.

24. Реформа средних школъ // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 5. – С. 77–80. – С. 137–142.

25. Розпоряджене з дня 22 октября ч. 25.846. Учебні основы для руських народныхъ школъ Подк. Руси // Урядовый вѣстник. – 1923. – Ч. 7–8. – С. 196–247.

26. Руденко Ю. Д. Основы сучасного українського виховання / Ю. Д. Руденко. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2003. – 328 с.

27. Службовый обѣтъ учительства // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 7. – С. 9.

28. Стерчо П. Карпато-Українська держава / П. Стерчо. – Львів : За вільну Україну, 1994. – 288 с.

29. Студыйна дорога учителѣвъ горожаньскихъ школъ до Чехіѣ // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 2. – С. 87.

30. Широть нашу часопись з рук до рук // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 1. – С. 1.

31. Шикітка Г. М. Освітньо-просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття (1919-1944 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. М. Шикітка ; Ужгородський нац. у-т. – Ужгород, 2016. – 236 с.

Дата надходження до редакції: 22.11.2017 р.

УДК 373.6:351.86:304

Вячеслав ДЕМЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії, економіки
та менеджменту освіти Рівненського ОІППО,
завідувач Рівненським регіональним центром
Інституту обдарованої дитини НАПН України

ФУНКЦІОНАЛЬНА НЕГРАМОТНІСТЬ – ГУМАНІТАРНА ЗАГРОЗА ЛЮДСТВУ?

У статті автор піднімає доволі гостру освітню проблему функціональної неграмотності значної кількості людей. Означене питання, осторонь якого чомусь стоїть освіта України, викликає все більшу тривогу та привертає значну увагу науковців і практиків у передових країнах світу.

Ключові слова: грамотність, неграмотність, функціональна неграмотність.

В статтє автор поднимает довольно острую проблему функциональной неграмотности граждан. Этот вопрос вызывает все большую тревогу и озабоченность ученых и практиков в передовых странах мира, но почему-то не актуален в Украине.

Ключевые слова: грамотность, неграмотность, функциональная неграмотность.

The author of the article tries to heave up sufficientlly thesharp educational problem of functional illiteracy of far of people, that causes an all greater alarm and attention ofscientists and practical workers in the front-rank countries ofthe world, aside that formation of Ukraine stands for somereason.

Key words: literacy, illiteracy, functional illiteracy.

Постановка проблеми. Цивілізоване людство, осмислюючи свої досягнення і проблеми в галузі освіти, все частіше замислюється над тим, чи стає людина в процесі здобуття знань більш умілою. Інакше кажучи, чи завжди здобуті знання є якісними та приносять людині користь. Зокрема, вміння читати – розуміти прочитане, знання таблиці множення – рахувати тощо. Виклики ХХІ століття усе більше